

ISSN 2224-025X

Н АУКОВІ
З АПІДСЬКІ

**Державного
природознавчого
музею**

Випуск 32 / 2016

УДК 57+58+591.5+502.7:069

Наукові записки Державного природознавчого музею. – Львів, 2016. – Вип. 32. – 246 с.

До 32-го випуску увійшли статті і короткі повідомлення з музеології, екології, зоології, ботаніки, палеонтології, ґрунтознавства, а також інформація про діяльність музею у поточному році і хроніка наукових музейних заходів.

Для екологів, зоологів, ботаніків, палеонтологів, працівників музеїв природничого профілю, заповідників, національних природних парків та інших природоохоронних установ.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Чернобай Ю.М. д-р біол. наук, проф. (*головний редактор*); Берко Й.М. д-р біол. наук, проф.; Бокотей А.А. канд. біол. наук, с.н.с.; Волгін С.О. д-р біол. наук, проф.; Дригант Д.М. д-р г.-м. наук, с.н.с.; Капрусь І.Я. д-р біол. наук, с.н.с.; Климишин О.С. д-р біол. наук, с.н.с. (*науковий редактор*); Малиновський А.К. д-р с.-г. наук; Орлов О.Л. канд. біол. наук (*відповідальний секретар*); Тасенкевич Л.О. д-р біол. наук, проф.; Третяк П.Р. д-р біол. наук, проф.; Царик Й.В. д-р біол. наук, проф.

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Чернобай Ю.Н. (*главный редактор*), Берко И.Н., Бокотей А.А., Волгин С.А., Дрыгант Д.М., Капрусь И.Я., Климишин А.С. (*научный редактор*), Малиновский А.К., Орлов О.Л. (*ответственный секретарь*), Тасенкевич Л.А., Третяк П.Р., Царик И.В.

EDITORIAL BOARD

Chernobay Y.M. (*Editor-in-Chief*), Berko I.M., Bokotey A.A., Volgin S.O., Drygant D.M., Kaprus I.Y., Klymyshyn O.S. (*Scientific Editor*), Malynovsky A.K., Orlov O.L. (*Managing Editor*), Tassenkevich L.O., Tretjak P.R., Tsaryk I.V.

*Рекомендовано до друку вченою радою
Державного природознавчого музею*

ISSN 2224-025X

© Наукові записки ДПМ, 2016

**INTERNATIONAL SEMINAR:
ПЕРШИЙ НАУКОВИЙ СЕМІНАР З ПИТАНЬ ЖОВТЕЦЕВИХ
(ЛЬВІВ, 20-21 КВІТНЯ 2016 Р.)**

Цього року вперше на базі Державного природознавчого музею НАН України відбувся міжнародний науковий семінар, присвячений сучасним проблемам дослідженням однієї з найскладніших в плані систематики й філогенії груп покритонасінних рослин – родини жовтецевих.

За сучасними даними, родина Ranunculaceae містить 43 роди й близько 2400 видів. Найбільшим видовим багатством відрізняються роди *Ranunculus* (близько 600 видів), *Delphinium* (близько 370 видів), *Thalictrum* (близько 330 видів), *Clematis* (близько 330 видів) та *Aconitum* (близько 300 видів.). Це переважно трав'яні рослини, проте також у цій родині представлені напівдеревні ліани, кущики та кущі. Серед жовтецевих трапляються як однорічні, так і багаторічні рослини, поширені здебільшого в нетропічних широтах Північної півкулі.

Одним з основних напрямків сучасних досліджень жовтецевих є вивчення їх філогенетичних взаємозв'язків та з'ясування еволюції. Зокрема, важливим питанням є виникнення й еволюція квітки цих рослин, що займають базальне положення в групі Eudicots і, ймовірно, містять плезіоморфні ознаки організації щодо решти груп справжніх дводольних рослин. Не менш актуальним постає питання коеволуції квітки й запилювачів в цій групі рослин, з'ясування напрямків й шляхів формування різних синдромів запилення. Адже саме серед жовтецевих представлені рослини з найрізноманітнішою організацією оцвітини та нектар-продукуючих органів. Саме цим питанням були присвячені доповіді «Development, anatomy, and genetic control of some teratological phenotypes of Ranunculaceae flowers» проф. Флоріана Жабура з Паризького музею природи, «Perianth evolution in Ranunculaceae: are petals ancestral in the family?» проф. Софі Надот з Університету Париж-Південь та «Floral reward in Ranunculaceae species» проф. Божени Денісов з Університету природничих наук в Любліні.

Іншим актуальним напрямком є вивчення систематики окремих малих груп в межах родини Ranunculaceae. Як не дивно, але попри більш як двохсотлітню історію дослідження, до сьогоднішнього дня лишається чимало спірних, а то й взагалі нез'ясованих питань щодо систематики в межах окремих родів цих рослин. Зокрема, на сьогоднішній день все ще не до кінця з'ясовано є внутрішня таксономічна структура зазначених вище найбільших родів жовтецевих. Чимало запитань виникає не лише у зв'язку з розбіжностями в поглядах на систематику цих рослин різних дослідників, але й з огляду на неможливість у більшості випадків використовувати молекулярні маркери для розмежування внутрішньородових таксонів. Це пов'язано в першу чергу з базальним положенням родини жовтецевих у загальній філогенетичній схемі дводольних, а також комбінацією частини прогресивних ознак з рядом примітивних станів. Також труднощі додає значний рівень гібридизації між цими

рослинами в межах не лише секцій, але й родів. Зважаючи на це, на сьогодні все ще актуальними залишаються таксономічні дослідження з використанням класичних методів – порівняльно-морфологічного, морфометричного, васкулярно анатомічного, фенологічного тощо. Цим напрямкам були присвячені доповіді «Two major groups of chloroplast DNA haplotypes in diploid and tetraploid *Aconitum* subgen. *Aconitum* (Ranunculaceae) in the Carpathians» проф. Юзефа Мітки з Ягеллонського університету у Кракові, «Attempt of a morphological differentiation of *Helleborus* species in the Northwestern Balkans» доктора Карла Роттенштайнера з Граца, «Chosen aspects of flowering of Ranunculaceae representatives in Poland» Яцека Яхули з Університету природничих наук в Любліні, а також постер «Some notes on the genus *Aconitum* in Chornohora Mts.» к.б.н. Андрія Новікова з Державного природознавчого музею НАН України.

Особливо слід відзначити доповідь «Modern theoretical and technical approaches in plant morphology» проф. Юрга Шьоненберга з Віденського університету, в якій питання вивчення жовтецевих хоч й були висвітлені лише частково, як одного з об'єктів, проте яка репрезентувала новітні методи дослідження структури й організації квітки з застосуванням як 3D томографії, так і сучасних підходів у геометричній морфометрії. Адже у більшості випадків геометрична морфометрія дає ряд переваг у порівнянні з класичними морфометричними дослідженнями, дозволяючи не лише оцінювати окремі параметри довжин чи кількості, але аналізувати форму й мінливість об'єкта (в нашому випадку – квітки) в цілому. Водночас, при потребі, методи геометричної морфометрії дозволяють знівелювати розмірами об'єктів, аналізуючи стандартизоване просторове взаєморозміщення координатних точок на цих об'єктах. Таким чином, геометрична морфометрія постає у ролі потужного інструментарію, який можна результативно використовувати в сучасних таксономічних дослідження окремо або й в комбінації з класичною морфометрією. При цьому програмне забезпечення для проведення таких досліджень є безкоштовним, а сама методика (якщо не застосовувати дороговартісну 3D томографію або складне 3D сканування, а використовувати, скажім, звичайну фотозйомку) є вкрай простою, дешевою та ефективною.

За підсумками проведеного семінару, була прийнята резолюція про продовження скоорденованої наукової діяльності та обміну досвідом у напрямку дослідження жовтецевих та проведення чергового семінару RISE навесні 2017 року. З матеріалами семінару можна ознайомитися на сторінці <https://phytomorphology.org/>

Новіков А.В.

Державний природознавчий музей НАН України, м. Львів
e-mail: novikoffav@gmail.com

Національна академія наук України
Державний природознавчий музей

Наукове видання

НАУКОВІ ЗАПИСКИ ДЕРЖАВНОГО ПРИРОДОЗНАВЧОГО МУЗЕЮ

Випуск 32

Научные записки Государственного природоведческого музея
Proceedings of the State Natural History Museum

Українською, російською та англійською мовами

Головний редактор Ю.М. Чернобай

Комп'ютерний дизайн і верстка О.С. Климишин, Т.М. Щербаченко

Технічний редактор О.С. Климишин

Адреса редакції:
79008 Львів, вул. Театральна, 18
Державний природознавчий музей НАН України
телефон / факс: (032) 235-69-17
e-mail: editorship@smnh.org
[http:// science.smnh.org](http://science.smnh.org)

Формат 70x100/16. Обл.-вид. арк. 19,8. Наклад 150 прим.

Виготовлення оригінал-макету і друк здійснено в Лабораторії природничої музеології Державного природознавчого музею НАН України